

5. Куліков П.М. Управління енергозбереженням на будівельних підприємствах: Теорія, методологія, практика : Монографія / П.М.Куліков, М.М.Климчук – м. Івано – Франківськ, вид-во «Фоліант», 2017.– 344с.

6. Енергосервісні контракти. Можливості та перспективи в Україні. Проект «Створення енергетичних агентств в Україні «Режим доступу до ресурсу: https://www.giz.de/en/downloads/giz2015_ua_Brochure_Energy_Service_Contracts_opportunities_and_prospects...pdf

References

1. ARGUMENT. Project «Energy Efficiency Reforms in Ukraine» <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/vzhe-do-2020-roku-ukrayina-maye-dosyagti-energozberezhennya-na-rivni-9-gennadij-zubko>

2. Directive 2012/27 / EU of the European Parliament and of the Council of the European Union 2012/27 / EU of 25.10.2012 on energy efficiency. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0001:0056:EN:PDF>

3. About the Energy Efficiency Fund: Law of Ukraine dated June 8, 2017 No. 2095 –VI <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2095-19>.

4. Klymchuk MM Managing financing of energy saving on construction enterprises: international experience // Business-Inform-2016.–№2.–С.65–70.

5. Kulikov P.M. Management of energy saving at construction enterprises: theory, methodology, practice:

Monograph / P. M. Kulikov, M. M. Klymchuk – m. Ivano–Frankivsk, «Folio» view, 2017.– 344s.

6. Energy–service contracts. Opportunities and perspectives in Ukraine. Project «Creation of Energy Agencies in Ukraine» https://www.giz.de/en/downloads/giz2015_ua_Brochure_Energy_Service_Contracts_opportunities_and_prospects...pdf

Дані про автора

Дорошенко Віолетта Миколаївна,

аспірант, Київський національний університет будівництва і архітектури.

ORCID: 0000-0002-8080-8506

e-mail: violetta.doroshenko@gmail.com

Данные об авторе

Дорошенко Виолетта Николаевна,

аспирант, Киевский национальный университет строительства и архитектуры.

ORCID: 0000-0002-8080-8506

e-mail: violetta.doroshenko@gmail.com

Data about the author

Violetta Doroshenko,

postgraduate student, Kyiv National University construction and architecture.

ORCID: 0000-0002-8080-8506

e-mail: violetta.doroshenko@gmail.com

DOI: 10.5281/zenodo.1445397

ГРОМОВ В.Б.

Механізм формування споживчого попиту в економіці України

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні засади регулювання сукупного попиту на макроекономічному рівні, спрямованого на ефективний розвиток економіки України.

Метою дослідження є теоретичний аналіз системи макроекономічного регулювання споживчого попиту, визначення його методів, механізмів та особливостей в контексті модернізації економіки, вироблення рекомендацій щодо ефективного управління споживчим попитом з боку держави, взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників.

Методи дослідження базуються на загальнонаукових засадах і фундаментальних положеннях економічної теорії, маркетингу та статистики, і включають в себе методи порівняльного економічного аналізу, економіко–математичного моделювання, прогнозування та інші.

Результатом роботи є пропозиції щодо державної політики стимулювання економічного розвитку на основі збалансування зростаючого попиту зростаючим виробництвом споживчих товарів та послуг через політику доходів, підтримку національного товаровиробника, антиінфляційну політику НБУ, максимально можливу бездефіцитність споживчого ринку, імпортозаміщення.

Галузь застосування результатів. Економіка та управління національним господарством, у частині державних систем та механізмів управління економікою на галузевому, міжгалузевому та

регіональному рівнях, сфера державного регулювання соціально–економічного розвитку в інтересах швидкого зростання рівня життя через розвиток внутрішнього виробництва споживчих товарів та послуг на основі імпортозаміщення та макрофінансової стабільності.

Висновки. Для макроекономічної стабільності економіки споживчий попит має постійно балансуватися обсягами пропозиції – виробництвом споживчих товарів та послуг належної якості і кількості, яка відповідає структурі попиту і його потенційним змінам.

Споживчий попит залежить від багатьох соціальних та економічних чинників, серед яких, в сучасних умовах України, базовими є споживчі настрої, доходи населення, уподобання споживачів. Державний механізм регулювання має активно впливати на перші два і тільки враховувати третій. Тривала макроекономічна стабільність має забезпечити схильність населення до споживання, політика зростаючих доходів – платоспроможність споживчого попиту.

Прямий вплив на споживчий попит держава має здійснювати через соціальну політику, опосередкований – через розвиток підприємництва і підтримку окремих галузей.

Ключові слова: структура споживання, споживчий попит, політика доходів, споживчі товари та послуги, попит та пропозиція на споживчому ринку, дефіцит споживчих товарів, інфляція.

ГРОМОВ В.Б.

Механізм формування потребителського спроса в економіке України

Предметом дослідження являються теоретическіе і методологіческіе основи регулювання совокупного спроса на макроэкономическом уровне, направленного на эффективное развитие экономики Украины.

Целью дослідження являється теоретический анализ системы макроэкономического регулирования потребителського спроса, определение его методов, механизмов и особенностей в контексте модернизации экономики, выработка рекомендаций по эффективному управлению потребителским спросом со стороны государства, взаимодействию внутренних и внешних факторов.

Методи дослідження базируються на общенаучных принципах и фундаментальных положениях экономической теории, маркетинга и статистики, и включают в себя методы сравнительного экономического анализа, экономико–математического моделирования, прогнозирования и другие.

Результатом работы являються предложения по государственной политике стимулирования экономического развития на основе сбалансирования растущего спроса растущим производством потребителських товаров и услуг через политику доходов, поддержку национального товаропроизводителя, антиинфляционную политику НБУ, максимально возможную бездефицитность потребителського рынка, импортозамещение.

Область применения результатов. Экономика и управление национальным хозяйством, в части государственных систем и механизмов управления экономикой на отраслевом, межотраслевом и региональном уровнях, сфера государственного регулирования социально–экономического развития в интересах быстрого роста уровня жизни через развитие внутреннего производства потребителських товаров и услуг на основе импортозамещения и макрофинансовой стабильности.

Выводы. Для макроэкономической стабильности экономики потребителський спрос должен постоянно балансироваться объемами предложения – производством потребителських товаров и услуг надлежащего качества и количества, которая соответствует структуре спроса и его потенциальным изменениям.

Потребителський спрос зависит от многих социальных и экономических факторов, среди которых, в современных условиях Украины, базовыми являются потребителское настроение, доходы населения, предпочтения потребителей. Государственный механизм регулирования должен активно влиять на первые два и только учитывать третий. Длительная макроэкономическая стабильность должна обеспечить склонность населения к потреблению, политика растущих доходов – платежеспособность потребителського спроса.

Прямое влияние на потребительский спрос государство должно осуществлять через социальную политику, опосредованное – через развитие предпринимательства и поддержку отдельных отраслей.

Ключевые слова: структура потребления, потребительский спрос, политика доходов, потребительские товары и услуги, спрос и предложение на потребительском рынке, дефицит потребительских товаров, инфляция.

GROMOV V.B.

Mechanism of formation of consumer demand in the economy of Ukraine

The subject of the study are the theoretical and methodological bases for the regulation of aggregate demand at the macroeconomic level, aimed at the effective development of the Ukrainian economy.

The purpose of the study are theoretical analysis of the system of macroeconomic regulation of consumer demand, the definition of its methods, mechanisms and features in the context of modernization of the economy, the development of recommendations for effective management of consumer demand from the state, interaction of internal and external factors.

Methods of research are based on general scientific principles and fundamental theses of economic theory, marketing and statistics, and include methods of comparative economic analysis, economic–mathematical modeling, forecasting, and others.

Results of the work are proposals on the state policy to stimulate economic development on the basis of balancing the growing demand by the growing production of consumer goods and services through income policy, support to the national commodity producer, the anti–inflationary policy of the NBU, the maximum possible deficit–free consumer market, and import substitution.

Application of results. The economy and management of the national economy, in terms of state systems and mechanisms for managing the economy at the sectoral, intersectoral and regional levels, the sphere of state regulation of social and economic development in the interests of rapid growth of living standards through the development of domestic production of consumer goods and services on the basis of import substitution and macrofinance stability.

Conclusions. For macroeconomic stability of the economy, consumer demand should be constantly balanced by supply volumes – the production of consumer goods and services of the appropriate quality and quantity that corresponds to the demand structure and its potential changes.

Consumer demand depends on many social and economic factors, among which, in the current conditions of Ukraine, the basic moods are consumer sentiment, income of the population, consumer preferences. The state regulatory mechanism should actively influence the first two and only take into account the third. Long–term macroeconomic stability should ensure the propensity of the population to consume, the policy of growing incomes is the solvency of consumer demand.

Direct influence on consumer demand the state should implement through social policy, mediated – through the development of entrepreneurship and support of individual industries.

Keywords: consumption structure, consumer demand, income policy, consumer goods and services, supply and demand in the consumer market, consumer goods deficit, inflation.

Постановка проблеми. Макроекономічне регулювання споживчого попиту є важливим інструментом оптимізації структури сукупного попиту в сучасній економіці України. Саме споживчий попит є ключовим компонентом валового внутрішнього продукту (ВВП), який відображає актуальний стан розвитку економіки країни. Створення належного механізму стимулювання та регулювання споживчого попиту надає мож-

ливість налагодити процес розширеного відтворення, адже сьогодні структура доходів та витрат домогосподарств не береться до уваги належним чином при формуванні політики модернізації економіки і переходу до моделі швидкого економічного зростання.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Споживання є процесом використання товарів і послуг для задоволення власних потреб

людини. При цьому дії споживачів мають декілька супутніх проявів через поняття платоспроможності, споживання товару чи послуги, структура споживання, ціна товару, попит на товари і послуги, споживча якість, споживчі уподобання, способи оплати товару чи послуги.

Найвагомішим чинником впливу на поведінку споживача є фінансовий ресурс для споживання – дохід конкретної особи, сім'ї, родини, суб'єкта сектору домашніх господарств. На цьому рівні вирішуються питання споживати чи заощаджувати, якщо споживати, то що і за яку ціну, на яких умовах, в яких обсягах і як довго у часі. На цьому рівні формуються споживчі уподобання людини і сам рівень життя.

Проблематика регулювання споживчого попиту займає значне місце у наукових дослідженнях вітчизняних вчених. Теоретичні основи проблеми були закладені у працях таких вчених як Дж. Кейнс, П. Самуельсон, Л. Вальрас, Ф. Котлер, Д. Аріелі. Серед сучасних українських вчених, що плідно працюють над проблемами державного регулювання попиту і пропозиції, прогнозування і регулювання економічного і соціального розвитку держави, слід назвати В.П. Бабича, В.Ф. Бєседіна, І.О. Гавриленка, А.С. Гальчинського, В.М. Гейця, П.С. Єщенко, І.Г. Манцурова, Е.М. Лібанову, А.А. Чухна та багатьох інших.

Метою статті є аналіз механізму формування споживчого попиту та його впливу на економічний розвиток країни.

Виклад основного матеріалу. Обсяг та соціально-економічна структура споживчого попиту є рушійною силою економіки і об'єктом державного регулювання. Ринковій моделі економіки в найбільшій мірі відповідає ситуація, коли розвиток йде через випереджаючий сукупний попит, а в його складі – споживчий попит домашніх господарств. Розуміння важливості фактору рівня доходів і рівня життя населення в структурі споживчого попиту веде до визнання важливості стимулювання споживчого попиту в загальній системі державної економічної політики.

На рівні планування і прогнозування розвитку конкретних підприємств з виробництва споживчих товарів і послуг питання споживчого попиту є завданням маркетингової корпоративної політики. З цього починається бізнес-планування підприємницької діяльності. Якщо на корпоративному рівні дослідження споживчого попиту

спрямоване на визначення перспективних уподобань споживачів для їх адекватного відображення в продукції підприємств, то на макрорівні на перше місце виходить політика прогнозування споживчого попиту для збалансування його з пропозицією споживчих товарів і послуг внутрішнього виробництва. За наявності дефіциту, пропозиція буде збалансована завдяки імпорту і, відповідно, від'ємному чистому експорту, що, в свою чергу, є ознакою неефективності економічної політики загалом.

Функціонування сучасних економічних систем нерозривно пов'язане з двома ключовими процесами – глобалізацією та інформатизацією. Ці процеси створили єдиний загальнодоступний інформаційний простір, завдяки чому поняття попиту як агрегованої категорії трансформується у систему з широко розгалуженою сегментацією споживачів. Об'єми даних, які сьогодні можуть бути зібрані та проаналізовані завдяки активному розвитку інформаційних технологій у напрямках BigData, Data Mining, Data Science та MachineLearning, розкривають потенціал не лише практичного спостереження реальних причинно-наслідкових зв'язків між силами попиту та пропозиції, але й визначення соціальних передумов економічної поведінки споживачів. Аналіз показників наявного доходу домашніх господарств, їх схильності до споживання та заощадження сьогодні створює можливість вийти на якісно новий рівень макроекономічного регулювання споживчого попиту.

Споживчий попит є вагомою складовою структури внутрішнього валового продукту та відіграє важливу роль у формуванні сукупної пропозиції, її видів та об'ємів. Зростаючий платоспроможний попит на товари вітчизняного виробництва може стати значним поштовхом до розвитку національних підприємств-виробників та формування процесу розширеного відтворення. У таблиці 1 відображено місце споживчих витрат у валовому внутрішньому продукті України. Їх питома вага за 5 останніх років коливається від 84 до 91 відсотка ВВП. Тобто, на основі споживчого попиту формується більша частина ВВП країни.

Відповідно до світової статистики, у розвинених країнах на приватне споживання припадає 50–60 відсотків ВВП, інвестиції – 20–30 відсотків, відповідно на державне споживання – 15–20 відсотків. В Україні, за даними Державної служби статисти-

Таблиця 1. Валовий внутрішній продукт за категоріями кінцевого використання*

	2012	2013	2014	2015	2016
Валовий внутрішній продукт (у фактичних цінах; млн.грн)	1 404 669	1 465 198	1 586 915	1 988 544	2 385 367
Кінцеві споживчі витрати (у %до ВВП)	86,9	90,7	90,1	86,0	84,2
у тому числі:					
домашніх господарств	67,7	71,4	70,6	66,3	64,8
некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства	0,6	0,7	0,8	0,8	0,8
сектору загального державного управління	18,6	18,6	18,7	18,9	18,6
Валове нагромадження (у %до ВВП)	21,8	18,5	13,4	15,9	21,7
Чистий експорт (у %до ВВП)	-8,7	-9,2	-3,5	-1,9	-5,9

Джерело: складено за даними [3]

* За 2010–2013 дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, за 2014–2016 – також без частини зони проведення антитерористичної операції.

ки, споживчий попит домашніх господарств складає, в середньому, дві третіх від об'єму ВВП України у 2012–2016 роках. Беручи до уваги низькій рівень життя населення та низьку конкурентоспроможність продукції національного виробництва перед імпортованою, через структуру особистого споживання можна чітко простежити вади структури виробництва. Не зважаючи на окремі випадки активних зрушень у багатьох галузях економіки, пропозиція для задоволення споживчих потреб залишається досить обмеженою. Причиною цього є недостатні інвестиції у модернізацію технологій виробництва, неефективний розподіл фінансових ресурсів, і, відповідно, низька якість та, як наслідок, низька конкурентоздатність кінцевої продукції. Таке низькотехнологічне виробництво не може нарощувати об'єми виробництва споживчих продуктів в потрібних масштабах, що приводить до зростання імпорту продукції та негативно впливає на темпи зростання національної економіки.

Дослідження споживчого ринку протягом 2010–2016 років свідчить про властиву для України деформовану структуру споживчого попиту (табл. 2). По-перше, зростає залеж-

ність у забезпеченні споживчого попиту від імпорту. По-друге, в структурі кінцевих споживчих витрат домашніх господарств надзвичайно високу питому вагу становлять витрати на харчування. По-третє, частка послуг у споживчих витратах населення поступово зростала (зокрема, житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива, охорона здоров'я, зв'язок), але таке збільшення відбулося завдяки росту тарифів на платні послуги населенню, а також переведення безкоштовних послуг в платні.

З таблиці можна побачити суттєву деформацію структури споживання через введення нових тарифів на послуги державних монополій в останні 2 роки.

Функціонування споживчого ринку істотною мірою залежить від рівня соціалізації економіки країни і розвитку суспільних відносин, основу яких становлять виробничі зв'язки, відносини власності, економічна свобода суб'єктів споживчого ринку, баланс між ринковою ефективністю та соціальною справедливістю тощо.

За даними маркетингової компанії Nielsen, індекс впевненості споживачів в Україні на кі-

Таблиця 2. Структура сукупних витрат у відсотках

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Споживчі сукупні витрати	89,9	90,1	90,8	90,2	91,6	92,9	93,2
Продовольчі товари	55,0	54,7	53,6	53,6	55,3	56,4	52,7
Непродовольчі товари та послуги	34,9	35,4	37,2	36,6	36,3	36,5	40,5
Неспоживчі сукупні витрати	10,1	9,9	9,2	9,8	8,4	7,1	6,8
Довідково: оплата житла, комунальних продуктів та послуг	7,6	8,0	8,3	8,0	8,1	10,2	14,7

Джерело: складено за даними [4]

* За 2010–2013 дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, за 2014–2016 – також без частини зони проведення антитерористичної операції.

нець 2016 року складає 52 пункти, що є найнижчим показником серед європейських країн, у яких проводилось дослідження. Найближчими сусідами України за результатами дослідження стали Греція (53), Італія (58), Франція (66) та Польща (88), показник якої почав різко рости з 2 кварталу 2015 року (див рис. 1).

Індекс впевненості споживачів відображає настрої населення до перспектив розвитку національної економіки країни у найближчому майбутньому. До прикладу, лідерами серед європейських країн є Данія (107), Швейцарія (102), Великобританія (102), Німеччина (101), показники яких коливаються в межах кількох пунктів упродовж останніх років.

Споживчий попит є результатом споживчих настроїв населення, споживчих спроможностей (доходів), споживчих уподобань. Перший аспект формується у світогляді людини, у визначальній мірі, загальноекономічною ситуацією, яка в Україні є нестійкою і ризикованою через кризу 2014–2015 рр. і військово–політичні загрози. Ризики, які відчуває людини в своєму житті, ведуть до бажання резервувати кошти на майбутнє, більше зберігати ніж споживати зараз.

Фактор негативного впливу доходів населення на споживчий попит також пов'язаний з кризою

2014–2015 рр. і зменшенням доходів майже в три рази як її наслідком. Споживчі уподобання населення є результатом історичних і культурних традицій і типу моделі поведінки людини в залежності від її статусу і місця в соціальній і корпоративній ієрархії [6, 7, 8]. Цей чинник є найбільш консервативним з усіх і майже не регулюється в осяжній короткостроковій чи середньостроковій перспективі.

Державне регулювання споживчого попиту і потрібне і необхідне для оптимізації зв'язків споживачів, виробників та імпортерів товарів і послуг, торговельних мереж та інших учасників ринку. Втручання держави в ці ринкові відносини обумовлюється необхідністю спрямування модернізації і розвитку економіки з урахуванням макропропорцій та потреб макрозбалансування. Такий механізм державного регулювання збалансованого споживчого попиту здійснюється прямими і опосередкованими методами в:

- бюджетній сфері;
- податковій сфері;
- грошово–кредитній сфері;
- соціальній сфері;
- правовій сфері;
- зовнішньоекономічній сфері;
- інвестиційній сфері;

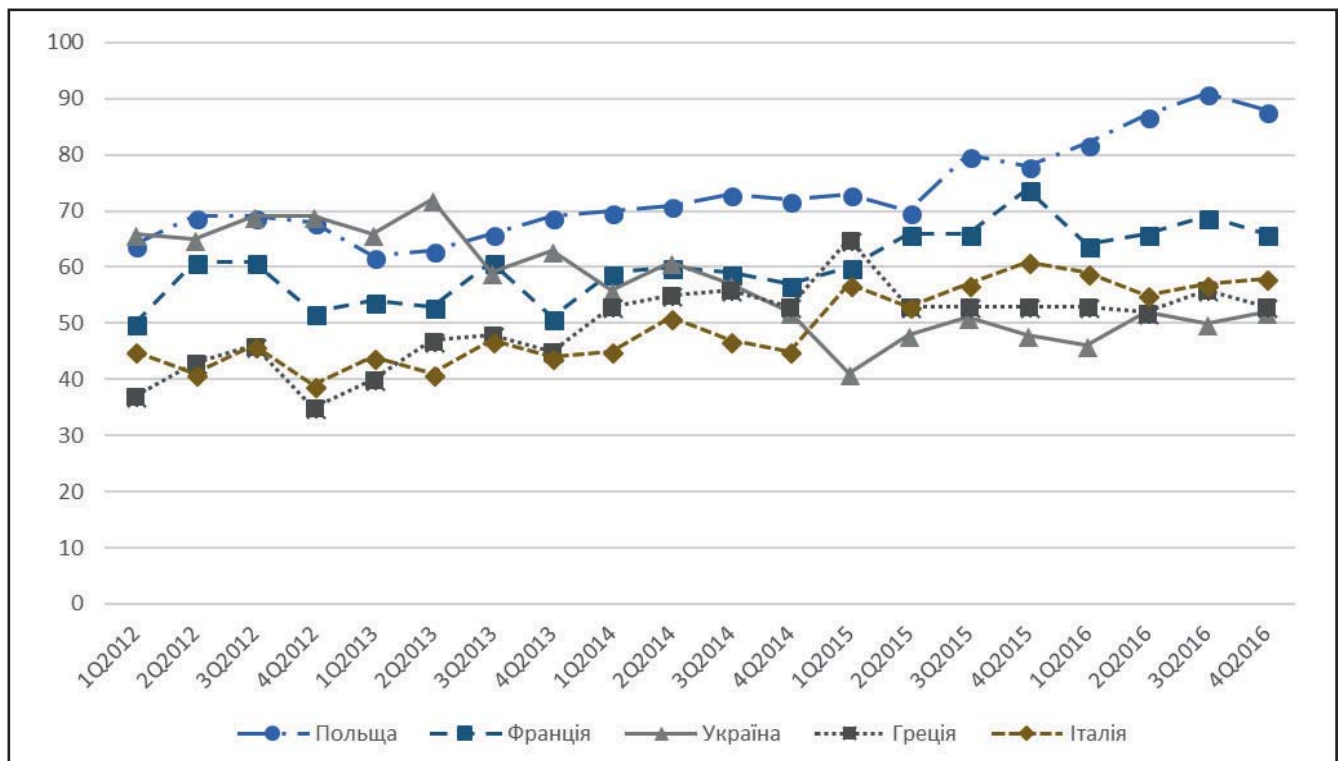

Рисунок 1. Індекс впевненості споживачів

Джерело: складено автором на основі [11]

• антимонопольній сфері і державному регулюванні монопольних цін і тарифів.

Споживчий попит та його структура трансформуються в обсяги споживання товарів та послуг населенням і має балансуватися обсягами виробництва товарів та послуг, які відповідають його структурі. Споживання і виробництво товарів та послуг для споживання є взаємозалежними трендами національної економіки, які, в свою чергу, є об'єктами державного регулювання, спрямованого на їх максимальну відповідність в кожен момент часу і в перспективі. Урядові рішення щодо підвищення доходів населення мають підтримуватися заходами зростання виробництва товарів і послуг. В іншому випадку збільшення доходів веде лише до дефіциту окремих товарів і послуг та інфляції, або зростання імпорту без реального зростання рівня життя населення. Дефіцитність споживчого ринку є наслідком відриву політики доходів від політики стимулювання виробничих галузей та інвестиційного ринку. На рис. 2 наведено послідовну схему потенційно ефективного механізму державного впливу на споживчий попит в поєднанні з розвитком його виробничої бази. Практично, треба говорити про споживчий попит з урахуванням структури доходів і уподобань споживачів, спираючись на по-

тенційну спроможність національної економіки виробляти необхідні зростаючі обсяги споживчих товарів та послуг.

Економіка сучасної України, яка належить до групи країн, що розвиваються, має серйозний потенціал і велику потребу у швидкому економічному зростанні на основі росту споживчого попиту, який визначається багатьма макрофінансовими, соціальними та національно-культурними факторами. Але постійне недо врахування важливості своєчасного задоволення споживчого попиту внутрішнім виробництвом споживчих товарів і послуг, в економічних умовах України постійно веде до інфляції та імпортозалежності.

Щодо останнього аспекту треба сказати окремо. Політика шокowego підвищення тарифів на цілий ряд товарів і послуг, які монопольно виробляються і надаються державою населенню, безумовно призвела до різкої зміни структури споживання домашніх господарств з низькими і середніми доходами. А політика субсидій (спочатку ліберальна і м'яка, а зараз жорстка) не виконала свою роль захисту від цих небажаних змін.

Традиційно залишається малопомітною система антимонопольних заходів. Антиінфляційна політика НБУ щодо недопущення двозначної інфляції четвертий рік поспіль не дає результатів.

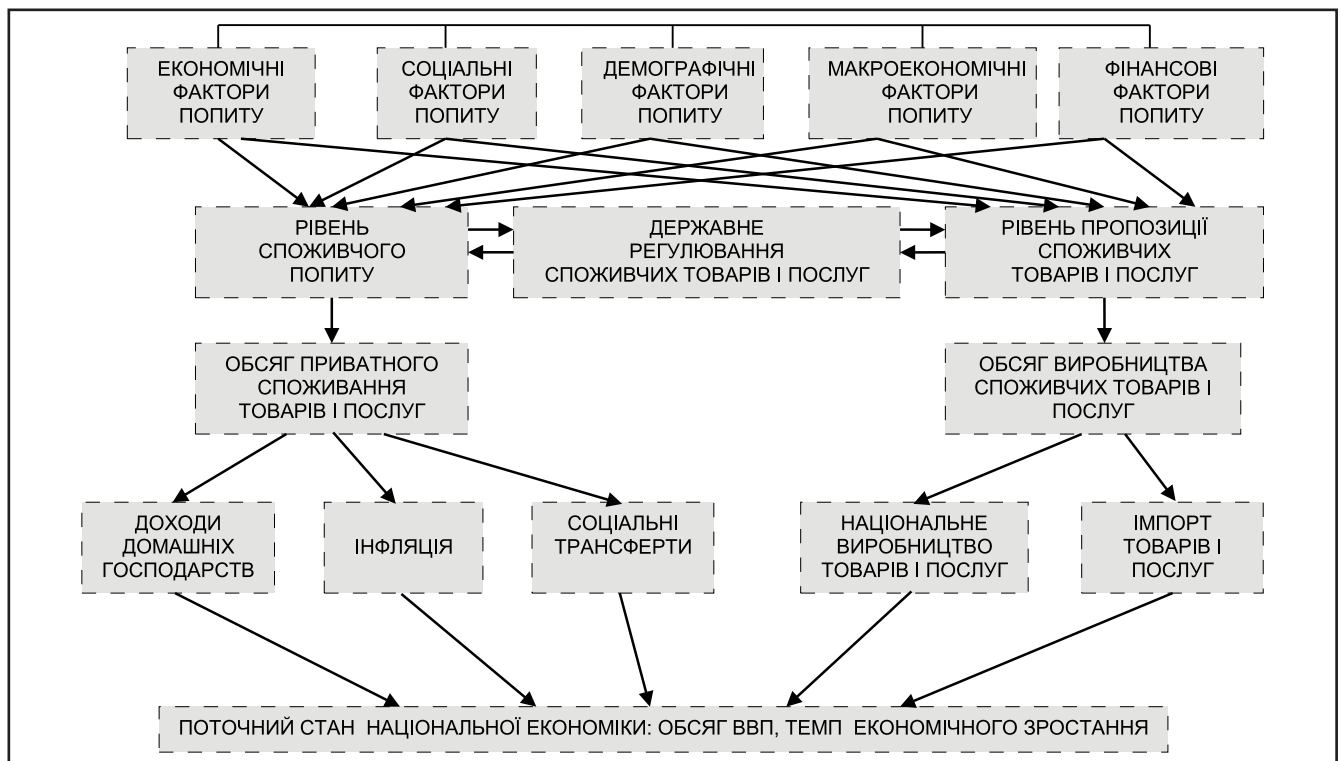

Рисунок 2. Схема формування споживчого попиту

Джерело: розроблено автором

Шокове підвищення мінімальної зарплати вдвічі у 2017 році дало свій позитивний результат щодо детінізації зарплат, але у 2018 році Уряд не ризикнув її повторити.

Соціальні методи державного впливу на обсяги і структуру споживання складаються з пенсійної системи, державного соціального страхування і страхування життя людей, соціальної допомоги дітям, інвалідам та іншим соціально малозахищеним категоріям населення. До соціального регулювання входить також законодавство про охорону і оплату праці.

В макроекономічному розумінні, приватне споживання реалізується через сектор домашніх господарств, які мають свою систему власності і ресурсів, які вони заробляють і витрачають для оплати споживання.

Регулярні фінансові ресурси домашнє господарство отримує від заробітної плати за найману працю членів родини (45–50 відсотків доходів домашніх господарств). Заробітна плата є найбільш регульованим і конкретним об'єктом державного регулювання для максимізації доходу, відновлення відтворювальної функції заробітної плати, підтримки платоспроможного

го споживчого попиту, забезпечення фінансових ресурсів для фондів соціального страхування.

Домашні господарства є отримувачами соціальних трансфертів, їх доля у сукупних доходах цього сектору економіки досягає 36% у 2017 р. [3], що свідчить про переважання патерналістських настроїв. Але в умовах низьких доходів населення, в Україні це можна вважати виправданим, хоч це і створює багато проблем у державних фінансах.

Частка доходів від власності в Україні залишається низькою (18% у 2017 р.) [3], і підтверджує недостатню участь домогосподарств у ринкових відносинах та незначну роль фінансового ринку у забезпеченні рівня життя населення.

Періодом активного зростання приватного споживання треба вважати 2006–2008 рр., коли до власних доходів домашніх господарств підключилися споживчі банківські кредити. Ринок споживчого кредитування був явно перегрітий і став одним з сегментів кризи 2009 року в Україні. В Україні негативні наслідки економічних криз більше впливають на споживчий попит через девальвацію національної грошової одиниці і зменшення валютного еквіваленту доходів домашніх

Таблиця 3 Структура споживчих витрат домогосподарств України 2010–2016 рр. *

(в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, у % до сукупних витрат)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Споживчі сукупні витрати	89,9	90,1	90,8	90,2	91,6	92,9	93,2
продукти харчування та безалкогольні напої	51,6	51,3	50,1	50,1	51,9	53,1	49,8
алкогольні напої, тютюнові вироби	3,4	3,4	3,5	3,5	3,4	3,3	2,9
непродовольчі товари та послуги	34,9	35,4	37,2	36,6	36,3	36,5	40,5
в тому числі							
одяг і взуття	6,0	5,7	6,1	5,9	6,0	5,7	5,6
житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	9,2	9,6	9,9	9,5	9,4	11,7	16,0
предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	2,3	2,2	2,3	2,3	2,3	2,0	1,7
охорона здоров'я	3,2	3,2	3,4	3,4	3,6	3,7	4,2
транспорт	3,7	4,0	4,3	4,3	4,3	3,7	3,6
зв'язок	2,7	2,6	2,8	2,8	2,8	2,4	2,3
відпочинок і культура	1,8	1,9	2,0	2,1	1,8	1,5	1,4
освіта	1,3	1,3	1,3	1,2	1,1	1,1	1,0
ресторани та готелі	2,4	2,5	2,5	2,5	2,3	2,0	2,2
різні товари і послуги	2,3	2,4	2,6	2,6	2,7	2,7	2,5
Неспоживчі сукупні витрати	10,1	9,9	9,2	9,8	8,4	7,1	6,8
Довідково: оплата житла, комунальних продуктів та послуг	7,6	8,0	8,3	8,0	8,1	10,2	14,7

Джерело: складено за даними [4]

* За 2010–2013 дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, за 2014–2016 – також без частини зони проведення антитерористичної операції.

господарств в рази. Теж саме відбулося під час наступної кризи 2014–2015 рр. Через бідність, споживчі витрати частини населення залишаються на рівні забезпечення базових потреб. Такі споживачі мають так звану «мінімальну» структуру споживання.

Всі споживчі товари мають різне спрямування задоволення потреб людини і витрати на їх придбання можуть бути розділені на певні групи, наприклад, витрати на продукти харчування, товари (одяг, взуття, господарчі товари), послуги (житлово-комунальні, медичні, освітні, транспорту, культурно-розважальні, туристичні), а також вартість сільгосппродуктів з особистого підсобного господарства, отримані пільги і субсидії [9].

О. Шевченко споживчі витрати домогосподарств поділяє наступним чином:

- витрати на товари щоденного вжитку (товари зі сподіваним терміном використання до трьох років: продукти харчування, переважна частина одягу, предмети особистої гігієни, канцтовари, пальне для автомобілів тощо);

- витрати на товари тривалого користування (товари, очікуваний термін використання яких перевищує три роки: телевізори, холодильники, меблі, легкові автомобілі тощо);

- витрати на послуги (оплата житлово-комунальних послуг, послуг транспорту і зв'язку, юридичних, освітніх послуг тощо) [10].

Споживчі витрати вітчизняних домогосподарств коливалися в межах від 96,6% у 1999 р. до 86,2% у 2008 р., зрісши у 2016 р. до 93,2% (див. табл. 3) загальної величини сукупних витрат [5].

Найбільшу питому вагу у витратах вітчизняних домогосподарств займають витрати на харчування: понад 49,8% усіх сукупних витрат домогосподарств у 2016 р. (згідно з класифікацією ООН, 60% витрат сімейного бюджету на харчування свідчать про рівень злиденності домашнього господарства). Для прикладу: у США цей показник становить близько 20%, у країнах Західної Європи – в середньому 25%, а в країнах, що розвиваються, – близько 60% [1].

Висновки

Макроекономічний аспект споживчого попиту як рушійної сили національної економіки має бути в центрі уваги державної економічної політики і постійно підтримуватися відповідною пропозицією споживчих товарів і послуг з боку виробни-

чих галузей. Механізм державного регулювання споживчого попиту має враховувати потребу його постійного збалансування зі «споживчою» пропозицією. Такої синхронності в українській практиці майже ніколи не було. Дослідження споживчого попиту має постійно трансформуватися у заходи стимулювання виробництва тих товарів і послуг, яких вже завтра буде не вистачати на споживчому ринку.

Споживання є індикатором рівня життя (матеріального добробуту та культурного рівня) населення, який, в свою чергу, через зростання доходів веде до більших обсягів виробництва товарів та послуг та наступного кола розвитку країни.

Споживчий попит і його постійне випереджаюче (над пропозицією) зростання є важливою макроекономічною умовою розвитку національної економіки. Споживання формує попит на ринках і стимулює пропозицію (виробництво) до рівноваження через постійне зростання внутрішнього виробництва. Зростання імпорту для забезпечення споживчого попиту є індикатором помилок в економічній політиці стимулювання внутрішнього товаровиробника і гальмування економічного зростання. З урахуванням низьких темпів зростання ВВП в післякризовий період (2016–2017 рр.) у 2,4–2,5 відсотки на рік, можна говорити про певні недоліки в політиці стимулювання економічного зростання через споживчий попит.

На макrorівні як аналогія до корпоративної практики бізнес-планування слід керуватись потребою формування і задоволення споживчого попиту сучасними українськими якісними і конкурентними за ціною і якістю товарами й послугами. Реальні доходи населення мають зростати на 4–5 відсоткових пунктів швидше за темп зростання ВВП. Для цього Уряд має достатньо регуляторів в соціальній і інвестиційній сферах, але їх ефективність постійно нейтралізується фінансовою нестабільністю, в першу чергу через інфляцію, очікування девальвації гривні і високі кредитні ставки, які руйнують макроекономічний ефект від зростаючих реальних доходів населення.

Цим трьома елементами грошово-кредитної політики має приділятися максимум уваги для формування стимулюючого швидке економічне зростання споживчого попиту. А його задоволення за рахунок внутрішнього виробництва паралельно вестиме до стабільного зростання рівня життя і мінімізації бідності. Політика без-

посереднього впливу на споживчий попит має йти через соціальну політику доходів і сектор домашніх господарств. Це «перша і найнеобхідніша умова створення фундаментальних основ для запуску ринкового механізму держави» [10].

Список використаних джерел

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка: Навч. посіб.: У 2 кн. / За ред. С. Панчишина і П. Островерха. – 4-те вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2006. – Кн. 1: Вступ до аналітичної економії. Макроекономіка. – 723 с.

2. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2015 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України): Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – Ч. I. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/domogosp/vdr_2010.zip

3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_rik/vvpzkkv_u.htm

4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/strukt2010_u.htm

5. Структура сукупних витрат домогосподарств України у 2010–2016 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/strukt2006_u.htm (дата останньої модифікації 27.07.2017 р.)

6. Максименко А. О. Споживча поведінка: концептуалізація поняття та чинники, що її детермінують [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>

7. Левків Г. Я. Основні елементи моделювання поведінки споживача [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>

8. Коваль Л. А., Романчук С. А. Основні аспекти поведінки споживачів і чинників, що зумовлюють вибір певного типу споживацької поведінки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>

9. Євко Н. О. Вплив ментальної приналежності та архетипів на поведінку і вподобання споживача // Управління розвитком. – 2011. – № 1. – С. 122–124.

10. Шевченко О. О. Формування споживацької поведінки домогосподарств в умовах розвитку нової економіки: інституціональний аспект // Макроекономічні аспекти сучасної економіки. – 2009. – № 8. – С. 26–30.

11. The Nielsen Global Survey of Consumer Confidence and Spending Intentions [Електронний ресурс] – Режим

доступу: <http://www.nielsen.com/us/en/insights/reports.html>

References

1. Analitichna ekonomiya: makroekonomika i mikroekonomika: Navch. posib.: U 2 kn. / Za red. S. Panchyshyna i P. Ostroverkha. – 4-te vyd., vypr. i dop. – K.: Znannya, 2006. – Kn. 1: Vstup do analitichnoyi ekonomiyi. Makroekonomika. – 723 s.

2. Vytraty i resursy domohospodarstv Ukrainy u 2015 rotsi (za danyymi vybirkovoho obstezhennya umov zhyttya domohospodarstv Ukrainy): Statystychnyy zbirnyk. – K.: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016. – Ch. I. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/domogosp/vdr_2010.zip

3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_rik/vvpzkkv_u.htm

4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/strukt2010_u.htm

5. Struktura sukupnykh vytrat domohospodarstv Ukrainy u 2010–2016 rokakh [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/strukt2006_u.htm (data ostann'oyi modyfikatsiyi 27.07.2017 r.)

6. Maksymenko A. O. Spozhyvcha povedinka: kontseptualizatsiya ponyattya ta chynnyky, shcho yiyi determinuyut' [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.nbu.gov.ua>

7. Levkiv H. Ya. Osnovni elementy modelyuvannya povedinky spozhyvacha [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.nbu.gov.ua>

8. Koval' L. A., Romanchuk S. A. Osnovni aspekty povedinky spozhyvachiv i chynnykiv, shcho zumovlyuyut' vybir pevnoho typu spozhyvats'koyi povedinky [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.nbu.gov.ua>

9. Yevko N. O. Vplyv mental'noyi prynalezhnosti ta arkhety piv na povedinku i vpdobannya spozhyvacha // Upravlinnya rozvytkom. – 2011. – # 1. – S. 122–124.

10. Shevchenko O. O. Formuvannya spozhyvats'koyi povedinky domohospodarstv v umovakh rozvytku novoyi ekonomiky: instytutsional'nyy aspekt // Makroekonomichni aspekty suchasnoyi ekonomiky. – 2009. – # 8. – S. 26–30.

11. The Nielsen Global Survey of Consumer Confidence and Spending Intentions [Elektronnyy resurs] – Rezhym

dostupu: <http://www.nielsen.com/us/en/insights/reports.html>

Дані про автора

Громов Віталій Борисович,

аспірант, Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
бульв. Дружби Народів, 38, м. Київ, 01014, Україна
e-mail: gromovitalii@gmail.com

Данные об авторе

Громов Виталий Борисович,

аспірант, Государственный научно-исследовательский институт информатизации и моделирования экономики

бульв. Дружбы Народов, 38, г. Киев, 01014, Украина
e-mail: gromovitalii@gmail.com

Data about the author

Vitalii Gromov,

Ph.D. candidate, State Scientific Research Institute for Information and Economic Modeling
Druzhby Narodiv blvd, 38, Kyiv, 01014, Ukraine
e-mail: gromovitalii@gmail.com

УДК 330.34:330.43

DOI: 10.5281/zenodo.1445399

ЛЕБЕДА Т.Б.

Вплив зростання тарифів на житлово-комунальні послуги на динаміку макроекономічних показників в Україні

Предмет дослідження – вплив зміни тарифів на житлово-комунальні послуги на рівень інфляції та динаміку макроекономічних показників в Україні.

Метою написання **статті** є здійснені за допомогою економіко-математичних методів авторськi дослідження щодо впливу зміни цін/тарифів на житлово-комунальні послуги і послуги з постачання електроенергії й природного газу на загальну макроекономічну динаміку в Україні.

Методологія проведення роботи – положення економічної теорії і теорії системного аналізу, економіко-математичні методи. На основі системного аналізу виявлено економічні показники, на динаміку яких найбільше впливає зміна тарифів на житлово-комунальні послуги; за допомогою економіко-математичних методів здійснено кількісну оцінку такого впливу.

Результати роботи здійснено кількісну оцінку впливу тарифів на житлово-комунальні послуги й послуги з постачання електроенергії і природного газу на індекс споживчих цін та реальну динаміку ВВП і кінцевого споживання домашніх господарств, доведено високий рівень такого впливу. Обґрунтовано ризиковість для реформування житлово-комунального господарства наявність таких явищ, як недостатній рівень забезпеченості споживачів відповідних послуг приладами обліку й регулювання та масштабність застосування субсидій.

Висновки – зростання тарифів на житлово-комунальні послуги й послуги з постачання електроенергії і природного газу чинить суттєвий негативний вплив на розгортання інфляційних процесів в економіці України, обмежує реальне кінцеве споживання домашніх господарств, гальмує зростання реального ВВП. Негативними наслідками зростання зазначених тарифів є високий рівень заборгованості населення за спожиті послуги, широкий охоплення населення субсидіями, збідніння середнього класу.

Ключові слова: житлово-комунальні послуги, тарифи, макроекономічна динаміка, економіко-математичні дослідження.

ЛЕБЕДА Т.Б.

Влияние роста тарифов на жилищно-коммунальные услуги на динамику макроекономических показателей в Украине

Предмет исследования – влияние изменения тарифов на жилищно-коммунальные услуги на уровень инфляции и динамику макроекономических показателей в Украине.

Целью написания **статьи** являются осуществленные с помощью экономико-математических методов авторские исследования, касающиеся влияния изменения цен/тарифов на жи-